

سر مشقی آموزنده

سعیده رحمان

قرض دادن پول به
تنگدست‌ترین افراد به هیچ‌وجه از
واقع‌بینی به دور نیست.
چنین کاری امروزه موضوع شاخه
ویژه‌ای از امور مالی است و نهادها
و روشهای خاص خود را داراست.

وام‌گیران به طور جمعی ضامن بازپرداخت مبلغهای وام گرفته هستند و اعطای وامهای آتی تابع پرداختهای بهنگام همگان است. بدین ترتیب احتمال زیان و هزینه‌های اداری کاهش می‌یابد و همبستگی جمعی جایگزین وثیقه‌های مالی درخواستی بانکهای معمولی می‌شود.

گسترش میدان فعالیت

وامهای اعطایی معمولاً بسیار کوتاه‌مدت و به‌طور متوسط، دوازده ماهه‌اند. چشم‌انداز گرفتن وام مجدد و بیشتر، انگیزه بسیار نیرومندی برای بازپرداخت بهنگام است. با وجود بالا بودن نرخ بهره‌ها، میزان بازپرداخت وامها نسبتاً چشمگیر است و تقاضای وام همواره افزایش می‌یابد، و همین امر نشان می‌دهد که برای تنگدستان، امکان دستیابی همیشگی به اعتبار، مهمتر از بهره‌وامهاست.

در آغاز، این نهادها به تسهیلات اعتباری توجه می‌کردند و به نادیده گرفتن پس‌انداز گرایش داشتند که برای تنگدست‌ترین خانواده‌های روستایی به همان اندازه اعتبار و بلکه بیش از آن حیاتی است. امروزه وضع تغییر کرده و در

از حدود دو دهه پیش، در گوشه و کنار دنیا، مؤسسات مالی محلی، ساختارهای نوآورانه‌ای را ابداع کرده‌اند تا کسانی که به طور سنتی از خدمات بانکی مرسوم، محروم شده‌اند، به اعتبار و پس‌انداز دست یابند. این نهادهای تأمین مالی خرد، ایجاد شیوه‌های بدیع وام‌دهی به تنگدست‌ترین تنگدستان را امکانپذیر ساخته و بخشهایی از جمعیت را زیر پوشش قرار داده‌اند که تاکنون از چنین خدماتی محروم بوده‌اند. به علاوه آنها نشان داده‌اند که برخلاف تصورات رایج، تنگدستان وام‌گیرانی اعتمادپذیر هستند و به خوبی می‌توانند پس‌انداز کنند.

نهادهای تأمین مالی خرد هم‌اکنون در محیطهای اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی بسیار گوناگون، در شهر و روستا، در آسیا، امریکای لاتین و افریقا سرگرم فعالیت‌اند. آنها روشها، تنظیمات سازمانی و ضابطه‌های گوناگونی دارند، اما هدف مشترکشان کاهش تنگدستی است.

رایجترین روش این نهادها، دادن «وامهای جمعی» به گروههای همبسته‌ای است که از جمعهای کوچک چند نفری تا «بانک روستایی» با سی تا پنجاه عضو را دربرمی‌گیرند. هم

کمکهای بیرونی وابسته نباشند. به همین سبب از یک سو به کمک سودهای حاصل از بهره وامها، هزینه‌های جاری خود را تأمین می‌کنند؛ از سوی دیگر، منابع لازم را برای وامهای خود از شبکه اقتصادی محلی قرض می‌گیرند.

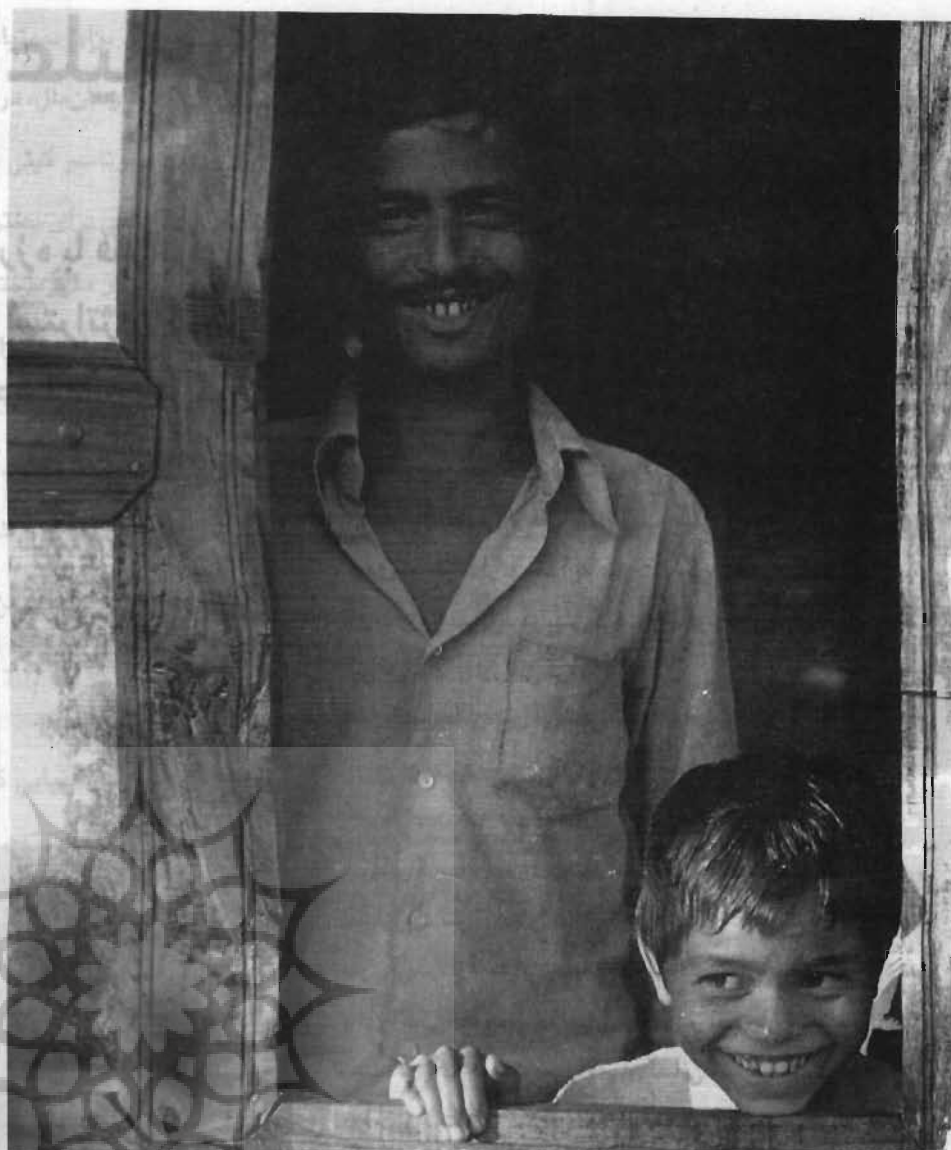
در حال حاضر بانکهای معمولی چندان علاقه‌ای ندارند که برای جذب چنین مراجعانی جایگزین نهادهای خرده وام‌دهی شوند. علت این امر آن است که چهارچوب حقوقی و تجاری فعالیت این بانکها، آزادی عمل لازم برای خرده وام‌دهی را در اختیارشان نمی‌گذارد. سیاست پایین نگاه داشتن مصنوعی نرخ رسمی بهره، بویژه در مورد وام دادن به تنگدستان، به بانکها اجازه نمی‌دهد که هزینه‌های خود را تأمین کنند و به همین سبب خرده وام‌دهی از میدان فعالیت آنان کنار گذاشته می‌شود، اما اگر به این مسئله با دیدی تازه نگرسته شود چه بسا بانکهای معمولی تشویق شوند که حوزه فعالیت‌هایشان را به بخشهای گسترده‌ای از جمعیت که تاکنون آنها را نادیده گرفته شده‌اند، گسترش دهند.

کمک اجتماعی و فرمکنی

در مقابل، سازمانهای غیرحکومتی به برقراری تماس میان تنگدستان و خدمات اعتباری یاری بسیار رسانده و بعضی از آنها در این نوع خدمات تخصص یافته‌اند. این سازمانها که در سطح عامه فعالیت می‌کنند در واقع به خوبی تمام می‌توانند هم به بانکها یاری رسانند تا به تنگدست‌ترین قشرهای اهالی بپردازند، و هم در صورت لزوم، عملیات اعتباری (نظارت، بازرسی و جمع‌آوری منابع) را اداره کنند.

اما برای کاهش تنگدستی بیش از یک میلیارد انسان، گسترش خرده وام‌دهی به ناگزیر باید یا برنامه‌های خدمت‌رسانی و کمکی همراه باشد که بویژه گسترده‌های اجتماعی و فرهنگی توسعه را در نظر می‌گیرند. تدوین ساختارهای مناسب برای بهینه‌سازی تأثیرات این برنامه‌ها، وظیفه مشارکت‌کنندگان در برنامه‌های کمک به توسعه است و نه وظیفه نهادهای خرده وام‌دهی.

در حال حاضر برای پرداختن به این وظیفه، یونسکو از جایگاه بسیار مناسبی برخوردار است و بویژه می‌تواند به یافتن راههایی برای افزایش امکان دستیابی تنگدستان به خدمات نهادهای خرده وام‌دهی، بر مبنای بازرگانی پایدار، و به گسترش شیوه‌های جدید برای ارائه خدمات به این اهالی دشواریاب یاری رساند. در راستای همین هدف است که یونسکو با بانک گرامین در بنگلادش قرارداد همکاری بسته است. قراردادهایی از همین نوع، با دیگر نهادهای خرده وام‌دهی که به کارآیی شهرت یافته‌اند در دست بررسی هستند و هدف آنها، یاری به مشتریان این نهادها از رهگذر برنامه‌های تکمیلی در عرصه آموزش و پرورش، علم، تکنولوژی، فرهنگ و ارتباطات است. ■

این خانواده اهل داکا (بنگلادش) با گرفتن وام از بانک گرامین توانسته است خانه جدیدی برای خود بسازد.

برنامه‌های جدید، به پس‌انداز توجه شده تا منابع مالی برای وامهای هر چه بیشتری تأمین گردد.

نهادهای خرده وام‌دهی بر این اصل استوارند که مراکز خدمات مالی اعطایی به تنگدستان نباید متمرکز باشند و باید نزدیک محل زندگی وام‌گیران قرار داشته باشند. به علاوه بسیاری از نهادها بیشتر به زنان وام می‌دهند، زیرا از یک سو از نظر امکانات و دستیابی به خدمات، محرومتر از مردان هستند، و از سوی دیگر در زمینه بازپرداخت وام اعتمادپذیرتر هستند و حس مشارکت‌شان نیز قویتر است.

کامیابیهای نهادهای وام‌دهی خرد در گوشه و کنار دنیا این پیشداوری رایج را در هم شکسته‌اند که گویا تنگدستان در اصل از پرداخت دین خود عاجزند؛ اما نباید از یاد برد که در حال حاضر فقط اقلیتی از آنان از خدمات این نهادها بهره‌مند هستند. آنها پس از پشت سر گذاشتن موانع بسیار دشوار در راه به دست آوردن منابع مالی و مجوزهای رسمی لازم برای اجرای برنامه‌هایشان، اکنون باید با دشواری تازه‌ای دست و پنجه نرم کنند: دشواری گسترش فعالیت‌هایشان. برای این کار می‌کوشند دیگر به منابع یا